

ДОГАЂАЈИ

Трибина „Насиље у нашим образовним институцијама“

ДЕЦА И МЛАДИ – ЖРТВЕ И ПОЧИНИОЦИ

Који облици насиља су присутни у нашим васпитно-образовним установама, како препознатљиви и прилици жртви насиља, да ли је школа део система заштитне деце од занемаривања и злостављања - неке су од тема о којима је било речи на трибини Педагошког друштва Србије

Извесно посећена трибина на тему „Насиље у нашим образовним институцијама“, у организацији Педагошког друштва Србије, одржана је 25. маја, у сали Скупштине града Београда. Намера организатора, како је објаснио водитељ трибине педагог Мирослав Павловић из Института за ментално здравље, са којим Педагошко друштво Србије чврсто сарађује, јесте да стручњаци који се баве овом проблематиком још једанпут осветле проблем насиља и усмере га на наше школе.

Учеснике трибине је поздравила Весна Мировић-Пејач, заменик градског секретара за образовање, уз оцену да школе нису могле да остану имуне на дешавања у друштву последњих петнаестак година, а Мирослав Павловић је дао краћи историјски осврт на третман насиља и заштиту деце у свету кроз векове.

Др Јелена Срња, психолог (Филозофски факултет, Београд), своје излагање је започела питањем да ли је злостављање и занемаривање деце питање којим треба да се баве и васпитно-образовне установе и где је место образовног система у целини у систему заштите деце.

Када је реч о насиљу у школи, морамо најпре говорити о породичном насиљу коме су изложена деца, која у школи, иначе, проводе пуно времена и зато је важно, напомиње др Јелена Срња, препознати такву децу која су изложена неком виду насиља у породици. У школи и њеном ближем окружењу деца су изложена и вршњачком насиљу, а најтеже је говорити о облицима институционалног насиља које деца доживљавају у самој школи - сматра др Срња.

Насиље у школи је присутно у различитим облицима (физичко, вербално, сексуално), како између наставника и ученика, међу самим ученицима, тако и између ученика и другог особља школе. Дешава се међу децом оба пола, међу наставницама оба пола, јавља се и у односу родитељ - наставник. Насиље се јавља у различитим срединама, у васпитно-образовним установама

насиља, за који стручњаци морају бити посебно професионално обучени, а у раду са жртвама, починиоцима и сведоцима насиља морају показати и дозу личне храбрости.

Др Срња је посебно осветлила феномен емоционалног насиља, који се дефинише као „процес у коме једна особа систематски унижава и уништава психичке аспекте друге особе“. Оно, по њеним речима, може бити отворено (вређање, исмевање, забране, изолација), што код детета изазива страх и низ фрустрација. Прикривенији вид емоционалног насиља је игнорисање детета, када му родитељ или наставник не придају пажњу, а присутни су и суптилнији облици када родитељ, на пример, детету прети да ће га оставити уколико не испуни нека његова очекивања и захтеве.

Истраживања у свету и код нас показују да је емоционално насиље нараширенији облик насиља над децом. Оно представља атак на душу детета, најмање је видљиво и тешко га је доказати. Жртве га често нису свесне док живе у сталној конфузији и стрепњи. Деца су незрела и немају развијене механизме одбране и ту настају двоструки губици „доживљај губитка себе“, али и несигурност, повлачење у себе, депривност, анксиозност, стомачне тегобе - објашњава др Срња, наводећи да жртве таквог насиља најчешће показују везаност за насилне родитеље и оне који им ускраћују емоционалну подршку, желећи да их ови прихвате.

На трибини Педагошког друштва Србије о теми „Насилност адолесцената у насилном окружењу“ говорила је проф. др Вероника Ишпановић, дечји психијатар (Институт за ментално здравље). Излагање је започела питањима: Да ли заиста постоји пораст насиља међу младима? Шта показују светска искуства? Шта можемо да радимо с младим насилницима?

Одговор на прво питање др Ишпановић је илустровала статистиком о броју дела општег криминала код нас од почетка деведесетих година прошлог века, када се бележи раст, нагли скок је реги-

породице, прекидом у комуникацији родитеља и деце, забринутошћу родитеља за egzистенцију, променама у ситему вредности (богаћење мафијаша и сиромашење школованих слојева становништва).

Узроци агресивности у адолесценцији, по речима др Ишпановић, посматрани су и у односу на занемаривање и злостављање у детињству. Светске студије, напимер, показују, а и наша искуства потврђују, да су деца злостављана у детињству под драстичним ризиком да се касније развију у насилнике, што говори о „преносивости образаца насиља“.

Моје лично клиничко искуство говори да насилници имају жељу да се понашају другачије, али не умеју, јер су живели само с образцем насиља - каже др Вероника Ишпановић. - Из осећања беспомоћности јавља се ниско самопоштовање. Једини моменат када се таква особа осећа моћном је када је насилна. Важно је да они који се баве превенцијом насилничког понашања тај механизам разумеју - наглашава др Ишпановић. Истраживања показују да само 30 одсто жртава насиља у детињству постају касније злостављачи, а да је од пресудно значаја за развој њихове агресивности да ли су уз себе имали особу од

ЗАДАЦИ ШКОЛЕ

Шта конкретно треба да уради васпитно-образовна установа када је о насиљу реч? Др Јелена Срња препоручује: - Да будемо спремни када нам се деца, ученици или студенти и професори повере. Да и сами препознамо жртву неког облика насиља. Да знамо како и коме да пријавимо злостављање, како да пратимо злостављано дете је на терапији и да се бавимо едукацијом и превенцијом насиља, што је и природни циљ нашег рада.

поверења која им је пружала константну подршку и заштиту. - Ово је важно истаћи, јер можда баш у школи таквој деци може да се пружи подршка - истиче др Вероника Ишпановић.

Фактор ризика да се млада особа развије у насилника је и породица у којој влада емоционално хладна атмосфера, у којој родитељи нису доследни у васпитним мерама или прибегавају преопштром кажњавању. Врло је битно реаговање друштва када се насиље појави, да ли ће друштво младог делинквенту одбацити или ће њему и породици помоћи - упозорава др Ишпановић.

Проблем је мултисистемски, па и решевање мора бити такво. Не може школа да каже да је дете интересује само док је у школи. Само приступ где се сви укључују у решавање проблема може да да неки резултат - поручује др Вероника Ишпановић, која је учеснице трибине обавестила да је у процесу доношења Протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, који ће, када се усвоји, бити обавезујући. Он прописује шта сви делови система (здравство, социјалне службе, образовање, правосуђе) треба да раде када се посумња да је неко дете жртва злостављања и занемаривања.

На трибини у Скупштини града проблем насиља је осветљен и из угла правосуђа. Гордана Стојановић-Милошевић, заменик окружног јавног тужиоца из Одељења за малолетнике, напомиње да правосуђе реагује када се насиље већ догоди и да се мало превентивно делује. Најнегативнији вид насиља над децом је онај у породици и ускоро

СТАВОВИ НАСТАВНИКА

У Педагошком друштву Србије 31. маја је одржана трећа промоција дипломског рада младих педагога. Овога пута свој рад је колегама представила Маја Пушица, која је прошле године у јулу, на београдском Филозофском факултету, одбранила рад на тему „Ставови наставника о агресивном понашању ученика у основној школи“. Анализирајући сложеност феномена агресивног понашања и његове могуће узроке, уз оцену да је оно све присутније и међу ученицима основношколског узраста, Маја Пушица се у раду посебно бавила ставовима наставника који се суочавају с агресивнишћу ученика у свакодневном васпитно-образовном раду. У истраживању спроведеном на узорку пет београдских основних школа и 154 наставника, међу којима је у већем броју било предметних наставника, различитог пола и са различитим радним искуством, тражено је њихово мишљење о распрострањености и облицима насиља у нашим основним школама. Већина испитаних наставника сматра да је агресивност у порасту, а да је од облика испољавања у основним школама најзаступљенија вербална агесија (вређање), а најмање физичко повређивање других. Да су деца агресивнија од девојчица, сматра већина испитаних наставника, уз запажање да су девојчице основношколског узраста склоније вербалној (вређање и подсмехање), а дечаки физичкој агресивности (туче). Најчешћа места где се испољава агресивно понашање основаца, по мишљењу наставника, представљају школска дворишта, школске зграде, учioniце и спортски терени. Као главне факторе који утичу на агресивно понашање основаца наставници истичу несређене породичне односе и утицај медија. На питање како сузбити агресивно понашање ученика у основној школи наставници најчешће предлажу саветодавни рад и индивидуалне разговоре с родитељима. Половина испитаних наставника сагласна је с тезом да на појачану агресивност утиче и преоптерећеност ученика наставним обавезама, а исто толико се слаже са ставом да је образовно-васпитни утицај школе ослабио. Близу половине анкетираних наставника, махом млађих, спремно је да се стручно усавршава за сузбијање и спречавање агресивног понашања ученика.

Промоција дипломског рада Маје Пушице последња је у овој школској години. Од септембра је најављен наставак ове програмске активности Педагошког друштва Србије.

Ће нови Закон о породици санкционисати занемаривање и злостављање деце, чиме се и формално примењују одредбе Конвенције о правима детета. Насиља има не само у породици већ и у школи и на другим местима и малолетници су извршиоци насилничких дела, али се правосуђе углавном бави физичким и сексуалним облицима насиља, које је видљивије. Гордана Стојановић-Милошевић је изнела и податке о малолетничкој делинквенцији на територији Београда у 2004. години (из извештаја Окружног тужилаштва), на основу којих се, како је рекла, види да је насиље међу младима у порасту, да су присутнији тежи облици насиља, туче су све агресивније и опасније, а првих пет месеци ове године драстично је порастао и број убистава у покушају.

У дискусији која је следила учесници трибине су поздравили отварање теме насиља у школама, али је препоручено да се говори и о по-

јави насиља над наставним особљем, у коме су наставници жртве насилничког понашања ученика, родитеља, али и директора. Соња Жарковић, председник Педагошког друштва Србије, посебно забринутост је изразила због насиља која трпе ученици од појединих професора и деца са поремећајем дислексије и изразила уверење да су наставници, педагози и психолози својом стручношћу и спремношћу да се усавршавају способни да се супроставе појавама насиља у школама. О теми насиља ће се још говорити, најављено је. Ускоро ће бити представљен и Протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања. Сврха оваквих и сличних трибина је, како је истакнуто, не да се нуде готова решења већ да се о проблему јавно говори и сви учесници у васпитно-образовном процесу подстакну на размисљање и ангажовање у превенцији ове појаве.

Снежана Поповић

Обавештење Министарства просвете и спорта

МИШЉЕЊА САВЕТА РОДИТЕЉА

Ограничени самостални боравак малолетника на улицама

Министар просвете и спорта Слободан Вуксановић одржао је састанак са начелницима школских управа који су доставили мишљења савета родитеља средњих школа из целе Србије - по питању самосталног боравак малолетника на улицама до 24 сата. Општи закључак је да би самостални боравак малолетника на улицама требало ограничити до 24 сата, осим петком и суботом, када би тај рок требало да буде до један после поноћи.

1. Нови Сад - 100 одсто савета родитеља подржава предлог;
2. Крагујевац - 100 одсто савета родитеља подржава предлог, а о предлогу се позитивно изјаснио и Ћачки парламент;
3. Ниш - 100 одсто савета родитеља подржава предлог;
4. Ужице - 100 одсто савета родитеља подржава предлог, а поједини директори направили су анкету међу родитељима који су се позитивно изјаснили о предлогу;
5. Пожаревац - 100 одсто савета родитеља подржава предлог;
6. Зајечар - 100 одсто савета родитеља подржава предлог;
7. Лесковац - од 38 школа 29 се изјаснило позитивно, осталих девет још увек нису организовале савете родитеља;
8. Краљево - две школе нису организовале савет родитеља, а савети свих осталих школа позитивно су се изјаснили о предлогу;
9. Зрењанин - од 41 школе, 32 су се једногласно изјасниле о овом предлогу. Очекујемо извештаје из преосталих девет школа;
10. Сомбор - 100 одсто савета родитеља подржава предлог (двоје родитеља уздржано и један против);
11. Ваљево - 100 одсто савета родитеља подржава предлог (двоје родитеља уздржано);
12. Косовско Поморавље - 100 одсто савета родитеља подржава предлог;
13. Косовска Митровица - 100 одсто савета родитеља подржава предлог;
14. Београд - анкетирано 85 средњих и 84 основних школа, 100 одсто савета родитеља подржава предлог.

ПОДАЦИ ТУЖИЛАШТВА

- Прошле године за само месец и по дана на територији Палилуле је било двадесет туча међу младима. Тукли су се даскама у које су укловани ексерци, а туче су трајале све док друга страна не може да пружи отпор... Јуче и прејуче су ме, док сам дежурала, звали из Градског СУП-а. Од 24 позива, четири су била за имовинске преступе, а двадесет за дела агресивног понашања, разбојништва и силовање - испричала је на трибини Гордана Стојановић-Милошевић, заменик окружног јавног тужиоца за малолетничку делинквенцију.

свих нивоа (од вртића до факултета). Насиље је универзална појава, а истраживања показују да се његови различити облици увећавају.

Важно је да деца и млади могу да буду и жртве и починиоци насиља. насилје се тиче свих нас, не само стручњака. Оно захтева активни и ангажован став и пред његовом појавом се не може бити неутралан - сматра др Јелена Срња. Иако је оно друштвено неприхватљиво и морално и законски санкционисано, различите средине се ипак према њему односе са мањим или већим степеном толеранције - упозорила је др Срња.

У наставку излагања др Јелена Срња истиче сложеност појаве насиља и обазривост у раду са жртвама

строван 1993. године, до 2000. године се бележи пад, да би се од 2000. уочила стагнација (2003. и 2004. нису статистички обрађене). Међутим, од 2000. године у укупном броју дела општег криминала расту дела насиља међу младима. Једно истраживање рађено на узорку омладине од 15 до 18 година, смештене у средњошколским домовима ученика у Београду, с контролном групом београдских средњошколаца из градских породица, показало је да су млади из домова показивали претежну тенденцију повлачења, док су њихови београдски вршњаци испољавали агресивност. Др Ишпановић повећану агресивност београдских средњошколаца објашњава променама унутар